

FRANS POELAERT 1885 - 1955 EN EDWARD POELAERT 1888 - 1967 EEN GEBROKEN SPIEGEL VAN HET VLAANDEREN VAN WELEER

door Herman VEKEMAN

Van de beide broers-priesters Frans en Edward Poelaert uit Viane zijn de doodsprentjes bewaard gebleven. Doodsprentje, doodsprentje, bidsprentje: in katholieke milieus is deze tekstsoort alom bekend, maar veel literatuur over het genre of vragen over hun waarde als historische bron zijn er niet. In de 'van Dale-Groot woordenboek Nederlands-Duits', tweede druk 1992, wordt 'bidsprentje' vertaald als 'Andachtsbildchen'. Maar in het 'Bedeutungswörterbuch' van de 'Duden' komt dit begrip niet voor. 'Andacht' zelf wordt toegelicht als 'innere Sammlung, Versunkenheit'. In 'Verschuerens Modern woordenboek en Atlas' uit 1961 wordt 'bidsprentje' gemarkeerd als een typisch katholiek begrip en omschreven als "sprentje met aan de achterzijde naam, titel, geboorte- en sterfdag, enige teksten en een opwekking om voor de overledene te bidden". Een synoniem van het begrip is 'rouwsprentje'. In de elfde, herziene druk van, van Dale-Groot woordenboek der Nederlandse taal' uit 1984 wordt 'bidsprentje' toegelicht als "heiligsprentje met rouwrand, aan de achterzijde zijn naam, titel, geboorte- en sterfdag van een overledene vermeld: "liegen als een bidsprentje". In de achtste druk uit 1961 werd het begrip 'bidsprentje' reeds op dezelfde wijze toegelicht. Wel moet de term 'overledene' daar nog wijken voor 'ontslapene', en het spreekwoord wordt niet vermeld. De variant van het vierzijdige, dicht gevouwen bidsprentje krijgt in de woordenboeken geen aandacht. Voorlopig is zoveel wel duidelijk: vooral het element 'enige teksten' is in al zijn vaagheid interessant, met name ook als men daarbij denkt aan het spreekwoord 'liegen als een bidsprentje'...

De beide in beknoptheid niet te overtreffen curricula van Frans en Eduard Poelaert, die de archivaris van het bisdom Gent bereidwillig ter beschikking stelde, bevatten de volgende informatie. Frans Poelaert was doctor in de wijsbegeerte, baccalaureaat in de godgeleerdheid en licentiaat in de commerciële en consulaire wetenschappen. Zijn curriculum vermeldt verder: ' Geboren Viane 11 september 1885, priester gewijd op 24 augustus 1913, bestuurder van het Sint-Maarteninstituut Aalst op 20 september 1915, onderpastoor in Aalst Mijlbeke op 31 februari 1922, pastoor te Denderleeuw op 2 september 1933, bestuurder van de Zusters van Sint-Vincentius in Buggenhout op 12 april 1944 en overleden in Buggenhout op 15 februari 1955.' Voor 'Eduard' Poelaert wordt vermeld dat hij geboren werd te Viane op 24 februari 1888, de priesterwijding ontving op 27 augustus 1911, brancardier werd op 1 augustus 1914 en aalmoezenier op 1 oktober 1914, met onbepaald verlof gestuurd werd op 31 december 1918, pastoor werd van de

†

BID VOOR DE ZIELERUST VAN
EERWAARDE HEER
FRANS POELAERT

Algemene Bestuurder van de Zusters van de
H. Vincentus à Paulo te Buggenhout

Doctor in Wijsbegeerte, Bac. in Godgeleerdheid en
Lic. in Handelswetenschappen

Geboren te Viane op 11 September 1885
Priester gewijd te Gent Augustus 1913
Directeur St-Maartensgesticht,
Aalst 20 September 1915
Pastoor te Denderleeuw 2 September 1933
Alg. Bestuurder der Zusters van de
H. Vincentus te Buggenhout 12 April 1944
Aldaar godvruchtig overleden 15 Februari 1955
versterkt door de H.H. Sacramenten.

Als jong en bekwaam zakenman stond hij met een stevige loopbaan voor een schone toekomst.

Hij liet alles staan voor de dienst van de Meester; en hij schonk zich helemaal.

Hij ging waar zijn Bisschop hem stuurde en gaf de volle maat van zijn weten en kunnen, God ter ere, de zielen ten bate.

Menselijke berekening, haltheid en voorzichtigheid die naar lafheid zwemen, waren hem volkomen vreemd.

Wie de hand aan de ploeg slaat en ommeziet is niet waard Christus' leerling te zijn.

Zo leefde hij, zo stierf hij.

Als de dienaar met de vijf talenten heeft hij de Meester de vrucht van zijn arbeid aangeboden en zijn loon ontvangen.

Beminde broeders, zusters, neven en nichten, draagt met licht gemoed een afscheid dat toch maar een tot weerziens is.

Mijn broeder priester, nicht kloosterlinge en Eerwaarde Zusters, ik reken vooral op uw gebeden.

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil.

(300 d. affaat).

De familie POELAERT

en de Eerw. Overste en Zusters van de
H. Vincentus à Paulo

zeer getroffen door uw bliken van christelijke deelneming en medevoelen in de rouw die hen treft, betuigen U hun oprechte dank.

Drukkerij Eug. Bracke

†

VROME HERINNERING

AAN

PRIESTER EDWARD POELAERT

OUD-STRIJDER 1914-1918.

Geboren te Viane 24 februari 1888
tot priester gewijd te Gent 27 augustus 1911
leraar aan het college te Ninove 26 juni 1911
brankardier, nadien aalmoezenier 1 augustus 1914
deservitor, Ste-Theresia Ninove 30 september 1926
pastoor, Ste-Theresia 13 december 1927
emeritus 5 november 1965
overleden te Ninove 18 november 1967

Voor een man, als pastoor Poelaert, die heel zijn leven doende geweest was, betekende op rust gaan: gedwongen worden tot niets-doen, en moelzaam en lijdzaam het einde zittingen afwachten. De uren van eenzaamheid in de stilte van het alleenzijn boden hem gelegenheid te over om zijn rijkgevoeld leven te overschouwen.

Van huis uit, naarstig, zelfstandig en volksverbonden, groeide hij doorheen de college- en seminariejaren op tot een sterke persoonlijkheid. Hij werd priester voor zijn volk en hij beleefde zijn roeping, in het onderwijs, in het leger en in de parochie, met steeds hetzelfde ideaal voor ogen: dienstbaar zijn aan de Heer en aan de evenmens.

Hij nam het, bij voorkeur, op voor de armen, de eenvoudigen en de minderen. Aan het front waren dat de ploeters, de mannen van de IJzer, die in het slijk van de loopgraven ploeterden; die onrecht, miskennis en doodsgevaar, verbeteren, trachtten te overleven.

In de school waren het de jongens, die van ver, te voet, naar het college kwamen; en voor wie de ouders stille offers brachten, om hen toe te laten « het ver te brengen ». « Professor » Poelaert begreep hen best want hij had hetzelfde doorgemaakt, in een ander college dan, en hij wist hoe ontvankelijk een jongenshart kan zijn en hoe erkentelijk voor begrip en een hartelijk woord.

Op de parochie van de « Burchtdam » waren het de volksmensen, die voor 't eerst « hun » pastoor kregen in wie zij weldra allen hun herder erkenden. Hij gaf hen zijn « woord »: vrank en rechtuit, onomwonden, zoals hij het dacht en aanvoelde. Wat hij schreef werd gretig gelezen, wat hij zei met aandacht aanhoord, want « niemand sprak zoals hij ». Hij gaf hen zijn have en goed. Rekenen deed hij niet, tellen zeker niet. Hij gaf royaal en de Heer moge de blijde gever lonen, want ondank is des werelds loon.

Hij gaf zichzelf. Helemaal. « Wij moeten koekebrood zijn, zodat ze ons kunnen opeten. » Dat zei hij zelf; en zoveel meer. Woorden, die bekliffen en die met de herinnering aan een goed mens, aan een vrome priester, aan een vliaming uit één stuk, ons zullen blijven tot wij hem weervinden in het land van de Heer.

De Families POELAERT en BYL,

danken U van harte voor Uw gebeden
en bliken van deelneming.

Druk. R. D'Hoye, Burchtdam, 28, Ninove.

Sint-Theresiaparochie op 30 september 1926, ontslag kreeg op 5 november 1965, en overleed op 18 november 1967.

Uit een vluchtige vergelijking van beide curricula blijkt dat Frans een zeer geleerde man was, zowel op geestelijk als wereldlijk vlak, terwijl Eduard een gewone 'paster' was; beiden waren verregaand actief in de streek van Aalst en Ninove, en de manier waarop zij de eerste wereldoorlog beleefden kon niet verschillender zijn: Frans binnen de muren van het Sint-Maarteninstituut, Eduard in de 'killing fields' aan de IJzer. Deze levenslijnen, hoe verschillend ook, waren evenwel op allerlei manieren met elkaar vervlochten en gunnen de huidige belangstellende een blik op de gebroken spiegel van het Vlaanderen van toen. Voorlopig zij ook nog opgemerkt dat het Gentse curriculum van Eduard Poelaert een lacune vertoont voor de periode tussen 31 december 1918 en 30 september 1926. Op zijn bidprentje staat evenwel letterlijk het volgende: "leraar aan het college te Ninove op 26 juni 1914, brankardier, nadien aalmoezenier op 1 augustus 1914, deservitor van Sint-Theresia Ninove op 30 september 1926 (...)". Volgens 'Verschuerens Modern woordenboek en atlas' uit 1961 is een deservitor een "waarnemend pastoor van een vacante parochie" of een "pastoor, maar zonder het voorrecht der inamovibiliteit". Afgezien daarvan lijkt ook de samensteller van het bidprentje onzeker te zijn over de activiteiten van Eduard Poelaert tussen het einde van de Eerste Wereldoorlog en de benoeming tot deservitor. Misschien suggereert hij stilzwijgend dat Eduard na de oorlog opnieuw leraar was aan het college te Ninove.

Afwijkend van de omschrijvingen in de woordenboeken bevatten beide bidprentjes zoiets als een epitheton ornans, eigenlijk een eretitel, onmiddellijk aansluitend op de in vetjes gedrukte namen van de overledenen. Van Frans Poelaert wordt vermeld dat hij "Algemene Bestuurder van de zusters van de H. Vincentius à Paulo te Buggenhout" was, terwijl Eduard Poelaert geëerd wordt als "oud-strijder 1914-1918". De reductie van het leven van beide priesters tot deze fasen is opmerkelijk. Zoals nog zal blijken blijft het baanbrekende en wegwijzende werk van Frans Poelaert aan het Sint-Maarteninstituut daardoor onderbelicht, terwijl de eervolle vermelding van het oud-strijderschap van Eduard Poelaert - hoe traditioneel dit gebruik toen ook was - weliswaar de vinger legt op de levenslange wonde in het hart van deze priester, maar voorbij ziet aan het feit dat hij vier decennia lang 'de paster van den Burchtdam' is geweest; een pastoor die - zoals hij vanop de kansel verkondigde - genoeg had aan een wandeling door zijn parochie om de toestand van het gezinsleven te leren kennen. Harmonie en jong geluk: veel bloemen voor het raam, uitgekeken op elkaar: alleen nog vrouwentongen, oorlog binnen de vier muren: niets anders dan cactussen.

En er is meer. Het bidprentje van Frans Poelaert begint met een oproep: "bid voor de zielerust van Eerwaarde Heer Frans Poelaert", terwijl het prentje voor zijn broer wordt voorgesteld als een "Vrome herinnering aan priester Edward Poelaert". Aan het slot van zijn bidprentje wordt Frans Poelaert zelf sprekend opgevoerd: "Mijn broeder priester, nicht kloosterlinge en Eerwaarde Zusters, ik reken vooral op uw gebeden. Zoet hart van Maria, wees mijn heil." Wie dit met hem bidt, verwerft 300 dagen aflat. De toon van het slot in het bidprentje van Eduard Poelaert is helemaal anders: "Hij gaf zichzelf helemaal. 'Wij moeten koekebrood zijn, zodat ze ons kunnen opeten.' Dat zei hij zelf; en zoveel meer. Woorden, die beklijven en die met de herinnering aan een goed mens, aan een vrome priester, aan een Vlaming uit één stuk, ons zullen bijblijven tot we hem weer vinden in het land van de Heer." Hier de oproep tot gebed, daar de belijdenis van blijvende herinnering.

Ook de inhoud en de toon van wat de woordenboeken "enige teksten" noemen verschillen hemelssbreed in beide bidprentjes. Frans Poelaert krijgt een nuchter, door grote eerbied getekend uitgeleide: de jonge en bekwame zakenman, die toch de roep van de Meester volgde; de priester die ging "waar zijn Bisschop hem stuurde", en bovenal wordt zijn onverzettelijke rechtvaardigheid geprezen. Hij leefde en stierf als de evangelische

dienaar met de vijf talenten; de licentiaat in commerciële en consulaire wetenschappen leerde woekeren met evangelische talenten . De auteur van de tekst is niet bekend. Broer Eduard zal het wel niet geweest zijn: diens stijl, bekend uit vele honderden bijdragen in *"De Denderklok"* - waarover later meer - is hier niet terug te vinden. Uit dit bidprentje spreekt afstandelijke bewondering voor de overledene, en waarschijnlijk hebben vele mensen tijdens zijn begrafenis dan ook tussen de regels gelezen; broer Eduard wel heel zeker. "Menselijke berekening, halfheid en voorzichtigheid die naar lafheid zwemen, waren hem volkomen vreemd." Zo'n zin lijkt te schreeuwen om een lectuur tussen de regels. Waren er in het leven van Frans Poelaert wellicht momenten geweest waar anderen zouden gehandeld hebben uit "menselijke berekening, halfheid en voorzichtigheid die naar lafheid zwemen", en was het in die tijd misschien niet opportuun hier een tikkeltje explicieter te zijn?

Hoe anders klinken de "enige teksten" in het bidprentje voor Eduard Poelaert. Alles begint met een schrijnende evocatie van de twee jaren van zijn levensavond: (ten gevolge van een hersenbloeding) "gedwongen tot niets-doen, (...) lijdzaam het einde zitten afwachten". Het was inderdaad schrijnend om deze steeds zo dynamische en levenslustige priester geslagen te zien zitten , zij het ook met uitblik op zijn kerk en omringd door de toegewijde zorgen van zijn 'straatmussen', de 'zusterkens van den Burchtdam' die hij zelf op enkele decennia op initiatief van broer Frans uitgestuurd had naar de noodlijdenden, de zieken en de armen, zonder enig onderscheid des persoons. Vervolgens wordt de tastbare dienstbaarheid van Eduard Poelaert geprezen als leraar ('professor'), aalmoezenier en pastoor. En zijn dienstbaarheid gold vooral de armen en de minderen. "Aan het front waren dat de piotten, de mannen van de IJzer, die in het slijk van de loopgraven ploeterden; die onrecht, miskennis en doodsgevaar, verbeteren, trachtten te overleven". Als leraar wist hij wat er omging in een "jongenshart"; hij had zelf nog verregaand meegemaakt wat zijn leerlingen ondervonden. En voor de mensen van de Burchtdam was hij "hun" pastoor. Hij gaf hen alles: zijn onverbloemd gesproken en geschreven woord en "zijn have en goed". "Hij gaf zichzelf helemaal. " Deze "enige teksten" zijn warme woorden voor een overleden vriend, geschreven door een vriend die hoopt dat hij Eduard Poelaert zal "wedervinden in het land van de Heer". Het bidprentje voor Eduard Poelaert roept herinneringen op aan het Egidiuslied. Het bevat teksten vol dankbaarheid en uitingen van gemis. Het zal wel geschreven zijn door Paul Luysterman-Jacobs, de uitgever van *'De Denderklok'*. Diens "In Memoriam" in *'De Denderklok'* - waarover later meer - lijkt wel een uitgebreide variant van de tekst in het bidprentje.

Indachtig het woord van Thomas a Kempis dat niemand spreekt zonder gevaar, als hij niet op tijd weet te zwijgen, én het spreekwoord dat leert dat men kan liegen als een bidprentje, rijst nu toch de vraag of het profiel van beide pastoors, dat nu langzaam begint op te lichten, min of meer beantwoordt aan de alleen nog in teksten, verhalen van tijdgenoten en nagelaten geschriften en voorwerpen van beide priesters voortlevende historische werkelijkheid van weleer.

Vast staat dat Frans en Eduard Poelaert respectievelijk op 11 september 1885 en 24 februari 1888 in Viane werden geboren op het Hof ten Cauwenberg, waarvan men nu op de kop van een bocht in de Beverstraat nog de zijgevel kan zien. Zij waren zonen van de ouders Poelaert-Bijl, die zeven kinderen hadden. Twee van hun zussen, Hortensa en Barbara ('Babbeken'), zouden later nog een belangrijke plaats innemen in het leven van de beide priesters. Op hetzelfde Hof ten Cauwenberg leefde ook het gezin Jozef Poelaert-Cesarina de Schuyteneer ('Peta en Mere'), die 12 kinderen hadden, waarvan er acht een volwassen leeftijd bereikten, en wiens oudste dochter, Rosine (8 juli 1903 - 6 december 1978), de moeder was van ondergetekende en nog acht andere kinderen. Zij wordt hier persoonlijk vermeld, omdat haar leven nauw verbonden is geweest met dat van beide priesters. De tak Poelaert-Bijl was jonger dan de tak Poelaert-De Schuyteneer, zodat Eduard Poelaert als jonge priester nog de kinderen Karel en Wilfried uit het

Gezin Poelaert-De Schuyteneer kon dopen; maar het leven op het Hof ten Cauwenberg moet toch bruisend...en waarschijnlijk behoorlijk rommelig geweest zijn. Wie vandaag vanop de kop waarop het Hof ten Cauwenberg prijkt uitkijkt over het Vlaamse platteland, denkt misschien spontaan aan boer Wortel van Felix Timmermans, aan het Vlaanderen van het stille geluk en de diep gewortelde vroomheid en vergeet daarbij dat hem de 'Gnade der späten Geburt' in de schoot is gevallen. Dat Vlaanderen van toen is een hardnekkige mythe. Hortensia en Barbara zagen af van elke opleiding, om zo bij te dragen aan de bekostiging van de studiën van Frans en Eduard. De ouders Poelaert-Bijl zullen elke frank vijf maal omgedraaid hebben. Frans en Eduard gingen zomer en winter te voet naar het Sint-Catharinacollege te Geraardsbergen, om er in het Frans hun middelbare studiën te verrichten. 'Babbeken' zou later graag vertellen dat zij Frans had geleerd door een tweetalig woordenboek uit het hoofd te leren, waarbij de grammatica uiteraard tekort kwam.

Over de omstandigheden van de priesterroeping van Frans en Eduard is niets bekend. Wellicht heeft een priester-leraar van het bisschoppelijk college daarbij een rol gespeeld. Vooral Frans is hier een intrigerende persoon. Als licentiaat in de commerciële en consulaire wetenschappen, begaafd met een schitterend verstand - hij was bovendien een bijzonder goed ogende man -, lag een grote carrière voor hem open. Maar beide broers werden priester, en voor één keer was Eduard zijn oudere broer te vlug af. Hij werd gewijd in augustus 1911, Frans in augustus 1913. Zij zouden dienen onder vier Gentse bisschoppen: Stillemans, Seghers, Coppietters en Callewaert. Hoe het beide broers onder de hoede van deze vier herders is vergaan, zou een diepgaand onderzoek waard zijn. Zeker en wel dat beide Cauwenbergse schaapjes zich niet altijd goedschiks lieten scheren. Maar - ere wie ere toekomt - de bisschop stuurt de pas gewijde Frans naar Rome, om er wijsbegeerte en theologie te studeren. Twee jaar lang kan Frans zich in Rome aan de studie wijden. Intussen is de oorlog uitgebroken en - nog eens ere wie ere toekomt - de bisschop roept Frans terug ...en stelt hem, 30 jaar oud, aan tot directeur van het Sint-Maarteninstituut in Aalst. Eduard werd na zijn wijding leraar aan het bisschoppelijk college in Ninove, dook in augustus 1914 voor vier beslissende jaren onder in de hel van de IJzervlakte, en werd nog geen 40 jaar oud, pastoor benoemd van de nieuwe Sint-Theresiaparochie - bedoeld is de 'kleine' Theresia, 'Trezeken' - op de rode Burchtdamwijk van Ninove. De voettocht van de gelovigen naar de hoofdkerk was te lang geworden. Eduard heeft blijkbaar geweten waar hij aan begon. Hij heeft vaak verteld hoe hij tegen zijn bisschop zei dat hij bereid was om te gaan, op één voorwaarde: dat de Burchtdam zijn terrein zou zijn voor de rest van zijn leven. Vanuit de relatief comfortabele collegemuren naar de woestijn van de Burchtdam - er was geen kerk, er was geen parochie -, wat heeft hem daarbij bezielde? Wellicht is het de frontervaring geweest. Hoe vaak heeft ondergetekende het niet meegemaakt: pastoor Eduard, een sigaar in de linker- en een naar haar einde neigende fles Calvados in de rechterhand boven de hoofden van de tafelenoten zwaaiend, stromen van tranen over zijn rood aangelopen en rond Poelaertgezicht, en dan vertellend - schreeuwend en vloekend - hoe Franstalige officieren hem verboden om Vlaamse jongens op de vooravond van een geplande stormloop of stervend en om hun moeder schreeuwend in hun moedertaal de biecht af te nemen. Toen hij op een zeer koude novemberdag in 1967 ten grave werd gedragen, was zijn lijkst naar toenmalig ritueel gebruik getooid met de Belgische driekleur. Tijdens de voettocht naar het kerkhof fluisterde een oud-strijder ondergetekende in het oor: 'Mijnheer, als uw nonkel wist dat hij onder de driekleur ligt, hij zou zich om draaien in zijn kist'. Aangekomen bij het graf werd de lijkst op de hard gevoren grond neergezet en verwijderde men de driekleur. En op datzelfde ogenblik sprong het deksel met een lichte plof uit de dichting. 'Heeft u gezien, mijnheer, hoe blij hij was dat die vlag weg was? 'Als er al haat - het was veeleer diepe verachting - in het hart van Eduard Poelaert heeft gehuisd, dan een diepe, door niets te milderden afkeer van al wat rook

naar franskiljonisme... en Duitsland. Wat het Europese buitenland betrof, hield Eduard vooral van Engeland, en in Frankrijk van Lisieux. Op een reis door Frankrijk bestelde Edward in een bakkerij een 'pistolet', waarop de bakkersvrouw naar achteren verdween met de commentaar: 'Il y a un Belge qui veut se suicider'.

Er doen verhalen de ronde dat Eduard van zijn geleerde broer Frans een flamingant heeft gemaakt. De waarheid zal hier niet ver zoek zijn, al mag men niet vergeten dat de jonge directeur in Aalst nog de naweeën van de verbitterde strijd rond het Daensisme meemaakte. Toch is er wel een verschil: bij Eduard zat het flamingantisme in het bloed en in het hart, bij Frans zat het in zijn bijzonder intelligente kop. Eduard kocht in het zwart (veel te veel) sigaren van 'zwarten' die hun burgerrechten ontnomen waren, hij had een ruime muurkast die, alle gemor van zijn felle huishoudster Alphonsine De Muyter (1915-1959) ten spijt, alleen sigaren mocht bevatten; Frans pakte structuren aan en vernederlandste het Sint-Maarteninstituut lang voor de taalwet van 1932, en lang voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Waarover verderop meer. Men moet evenwel eerlijk vaststellen dat 'het bisdom' groot vertrouwen stelde in de jonge directeur en de jonge pastoor. Op de begrafenis van beide priesters blonk 'het bisdom' echter uit door afwezigheid. Wat kan er gebeurd zijn? Misschien kan een summier schets van het leven van Frans en Eduard hier enig licht brengen.

Na zijn middelbare studiën aan het Sint-Catharinacollege in Geraardsbergen, het behalen van een licentiaat in de commerciële en consulaire wetenschappen en een tweejarige studie in de wijsbegeerte en de theologie aan de Roomse Gregoriana werd Frans Poelaert tijdens de Eerste Wereldoorlog door zijn bisschop terug naar Vlaanderen geroepen en meteen (20 september 1915) benoemd aan het in 1881 opgerichte Sint-Maarteninstituut in Aalst. Zijn werkterrein was aanvankelijk vooral de in 1898 opgerichte Nijverheidsschool, waar hij tevens leraar was in vakken als handelswetenschappen, meet- en stekunde, enz. Naast het dagonderwijs bestond er ook een avondleergang, waar vooral arbeiders en bedienden na volbrachte dagtaak aan de slag gingen. Vanaf 23 september beschikte het Instituut tevens over een afdeling handelswetenschappen als avondleergang. Op 23 maart 1920 diende Frans Poelaert met goed gevolg een voorstel in om ook een dagopleiding voor handel en nijverheid op te richten. Tevens bewerkte hij de benoeming van de jonge Camiel Vekeman (1894-1982) als leraar in de avondleergangen. Met directeur Frans Poelaert zouden in 1930 zowel de Nijverheids- als de Handelsschool van het toneel verdwijnen.

Het Sint-Maarteninstituut stond op gespannen voet met de Broeders der Christelijke Scholen. Deze spanningen dateerden weliswaar reeds uit de late 19e eeuw, maar kristalliseerden zich scherp uit rond de houding die men aannam ten aanzien van het conflict rond priester Daens, en na de Eerste Wereldoorlog rond het taalconflict. De Broeders boden onderwijs in het Frans aan, Frans Poelaert vernederlandste het Sint-Maarteninstituut ruim voor de taalwet van 1932. Het was een prestatie die in de geschreven pers van toen behoorlijk veel weerklank vond. Tijdens de oorlog maakte Frans Poelaert de bombardementen op Aalst en de terreur van de Duitsers mee. In november 1917 moest het instituut ontruimd worden. Na de oorlog werd een standbeeld onthuld ter nagedachtenis van de oorlogsslachtoffers van het Sint-Maarteninstituut. Frans Poelaert weigerde een officiële plechtigheid, omdat hij niet bereid was de burgerlijke overheid uit te nodigen. Over de gang van zaken tijdens het interbellum schrijft de historicus van het Sint-Maarteninstituut, Geert van Bockstaele, dat de gang van zaken werd "gedomineerd door de grote wijze directeur, Frans Poelaert" (Van Bockstaele, blz. 99). Waarschijnlijk werd in 1921 de 1000ste leerling ingeschreven. Aanleiding voor Frans Poelaert om een dag vrijaf te geven. In deze jaren verwierven leken de meerderheid in het lerarencorps. Camiel Vekeman werd in 1919 directeur van het lager onderwijs. Hij zou die functie uitoefenen tot in 1927 en aan het Sint-Maarteninstituut zijn vrouw vinden, Rosine Poelaert. Frans Poelaert had zijn nichtje Rosine weggehaald van het Hof ten Cauwenberg, om

haar in Aalst een gedegen opleiding als huishoudster te bezorgen. De relaties tussen het gezin Vekeman-Poelaert en Frans Poelaert zouden een leven lang zeer diepgaand zijn. Frans was de leidsman. Hij werd om hulp gevraagd als men een 'kot' zocht voor studerende dochters, en hij becijferde de financiële mogelijkheden voor de aanschaf van een grote woning voor het later 9 kinderen tellende gezin. Onder andere bij de aankoop van het huis in de Geraardsbergse Grotestraat 6-8, de voormalige 'patisserie Kiekens' in 1946 sprak hij het beslissende woord.

In Aalst was Frans Poelaert tevens een grote bouwheer. Hij bewerkte de bouw van heel wat nieuwe klaslokalen en van de kapel, al leidde dit ook tot een verhoging van het schoolgeld. Uit de activiteiten van Frans Poelaert in Aalst wordt duidelijk dat hij gewoerd heeft met zijn talenten op het gebied van de handelskennis. En hij is de vooruitziende man achter de wellicht eerste vernederlandsing van een bisschoppelijk college in het bisdom Gent. Geert van Bockstaele besluit zijn onderzoek over de geschiedenis van het Sint-Maarteninstituut tijdens het interbellum als volgt. "Poelaert heeft voor een radicale doorbraak gezorgd. Steeds heeft hij de jonge leerlingen aangezet hun Vlaams bewustzijn te affirmeren. Groot waren dan ook de tegenkantingen van de verfranste Aalsterse burgerij, die dikwijls te vinden was in de kringen van *La Nation Belge*, en ook van de verfranste geestelijkheid bij wie vooral onderpastoor Van Horebeke zeer actief was en tenslotte van de Franstalige pers. Sommige ouders vreesden ook dat hun kinderen minder kansen zouden krijgen in de beroepswereld en weigerden dan ook nog langer hun zoon aan het college te laten studeren. De geschiedenis heeft bewezen dat zij het verkeerd voorhadden, want de toeloop tot het college is sindsdien nooit zo groot geweest. Deze moedige en revolutionaire beslissing waarbij het St.-Maarteninstituut wellicht als eerste college van het bisdom Gent en misschien als eerste in Vlaanderen werd vernederlandst, werd ten andere zeer gewaardeerd door *De Standaard* van 17 mei 1930, die er op haar frontpagina een hoofdartikel aan wijdde. De benoeming van Frans Poelaert tot pastoor in Denderleeuw werd door velen beschouwd als een bisschoppelijke afkeuring van zijn vlaamsgezindheid. Hoe is het dan anders te verklaren dat iemand met zoveel eruditie en zoveel gaven van zijn bisschop niet tot hogere ambten geroepen werd?" (Van Bockstaele, blz. 125-126). Die radicale vlaamsgezindheid van Frans Poelaert is intrigerend. Edward Poelaert heeft hierin zeker een grote rol gespeeld. Als leraar aan het Sint-Aloysiuscollege in Ninove, kort voor en direct na de Eerste Wereldoorlog - zie verder -, heeft hij met zijn geleerde broer talloze vlammende gesprekken gevoerd over de Vlaamse kwestie. Frans sympathiseerde met het VNV, en dat was voldoende om Edward in 'Franse Colère' te verzetten. Maar het was ook Edward die de directeur van het Sint-Maarteninstituut aanzette om op een 11 juli de homilie te houden in het Aalsterse instituut van de 'Dames de Marie', toen een gerenommeerde school met een dege-lijk internaat, maar een bolwerk van franskiljonisme. Frans nam de uitdaging aan en zou tegenover Edward verklaard hebben dat men hem daarna nooit meer zou vragen. Hij hield de homilie in het Nederlands en las de burgerij de levieten.

Welke ook de motieven geweest zijn die het bisdom deden besluiten om de succesrijke directeur van het Sint-Maarteninstituut op 2 september 1933 tot pastoor in Denderleeuw te benoemen, een oneervolle benoeming was dat niet. Hij zou er dit ambt tot 12 april 1944 uitoefenen, in de moeilijke jaren voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. In deze periode heeft hij de gewezen abdij Onze-Lieve-Vrouw van Beaupré te Grimminge gekocht en per testament bij overlijden aan de kinderen van Jozef Poelaert en Cesarine De Schuyteneer geschonken. Deze abdij was in 1228 gesticht door Aleydis (1181-1239), dame van de baronie van Boelare, en werd eind 1796 door de Fransen gesloten. De aankoop liep niet van een leien dakje. Tijdens het verlijden van de notariële akte werd Frans Poelaert door de verkoper, Frans Vreekom, met een dolk in de pols gestoken, wat overigens de verkoop niet kon verhinderen. Als pastoor in Denderleeuw liet Frans zijn zussen Hortensia en Barbara als huishoudsters vanuit Beaupré naar zijn pastorij komen.

Toen Denderleeuw tijdens de oorlog op bevel van de burgemeester ontruimd moest worden wegens de dreiging van bombardementen stuurde Frans beide zussen en een derde huishoudster te voet naar Beaupré. Zelf weigerde hij zijn kerk in de steek te laten. Beide genoemde zussen spraken hun broer Frans altijd aan met 'mijnheer de paster', terwijl Edward voor hen gewoon 'Ward' ('Waar') heette. Na de oorlog volgden beide zussen hem naar Buggenhout. Ook in Denderleeuw is Frans Poelaert vlaamsgezind gebleven. De oudste dochter van Camiel Vekeman en Rosine Poelaert, Edith, logeerde bij hem toen zij haar middelbare studiën aanving bij de 'Dames de Marie'. Haar in het Frans opgesteld rapport van de 6de Latijnse werd door Frans integraal in het Nederlands vertaald. "Les parents" werd "heerroom", enz. In Denderleeuw had Frans twee onderpastoors: Jozef De Brouwer, een Vlaams-nationalist in hart en nieren, en een zekere Bressens, anglofiel. Na de oorlog werd De Brouwer geconvoceerd om rekenschap te geven van zijn gedrag: hij had de begrafenis van Staf De Clercq bijgewoond. Frans Poelaert ging evenwel in diens plaats en nam als pastoor alle verantwoordelijkheid op zich. De perikelen van de oorlog, vooral ook van de repressie, gingen niet ongemerkt voorbij aan pastoor Poelaert. Hij kreeg in Denderleeuw zijn eerste hartinfarct en was vele maanden bedlegerig. Met name de moord op de onderwijzer Herman De Vos uit Denderleeuw (13 september 1944) zal voor hem een schok geweest zijn.

Op 12 april 1955 werd hij directeur van de Zusters van Sint-Vincentius à Paulo in Buggenhout en tevens directeur van de met deze Zusters verbonden school. Ondergetekende heeft hem daar vaak bezocht, samen met zijn ouders. Frans Poelaert was een zielijke, zachtmoedige maar vooral ook nog steeds zeer aristocratische man. Hij zat kaarsrecht, en de gesprekken hadden steeds 'niveau'. Verhalen als zou de flamingant bij zijn benoeming in Buggenhout een tweede keer 'weggepromoveerd' zijn door het bisdom, waren niet van de lucht. Zeker is wel dat de fysisch zwaar aangeslagen man in Buggenhout een werkterrein op zijn maat vond, en dat de Zusters in hem een uitstekende directeur en wijze leidsman gevonden hebben. Toch mag hier een bedenkelijke anecdoten over het gedrag van de pastoor in Denderleeuw niet achterwege blijven. Tijdens de bezettingsjaren liet Frans Poelaert Camiel Vekeman weten dat hij op grond van zijn politieke relaties van hem een hoofdinspecteur kon maken. Voor één keer overtrof Camiel pastoor Poelaert in rechtgeaardheid. Hij antwoordde dat er meer jaren van vrede dan van oorlog zouden zijn.

Deze korte schets van het leven van Frans Poelaert zou niet acceptabel zijn als voor de Buggenhoutse periode niet gewezen werd op een accentverschuiving - of was het veel eerder de uitkristallisering van één levenslijn? - in zijn leven. In Buggenhout heeft hij de soberheid die hem altijd gekenmerkt had laten rijpen tot een liefde voor de armsten der armen. Samen met zijn broer Edward, die dan pastoor van 'Sint Trezeken' in Ninove was, sticht hij, die in Denderleeuw en Buggenhout nooit financiële steun van de verfranste burgerij wilde aannemen, de 'Zusters van den Burchtdam', de helpsters van de armsten der armen, zonder onderscheid des persoons. Samen hadden beide broers de weg gevonden naar de meest noodlijdende mensen van de Burchtdam en omgeving. Tevens kreeg het leven van een aantal Zusters van Sint Vincentius à Paulo op deze wijze een zinvolle apostolische invulling.

Viane, Geraardsbergen, Rome, Aalst, Denderleeuw, Buggenhout; mijlpalen in het leven van een eenvoudige boerenzoon, een jonge intellectueel, een zeer begaafde man, een integere priester en een groot Vlaming.

Ondergetekende zal nooit vergeten hoe hij als leerling van de 3de Latijnse aan het Sint-Catharinacollege in Geraardsbergen ter gelegenheid van de 'prijssuitdeling' een hoofdrol speelde in de opvoering van "De gehangene met de koorde" van Henri Ghéon (1875-1944). Eregast bij die gelegenheid was Frans Poelaert, op uitnodiging van de toenmalige principaal Jozef Sterck. Zelden heb ik Jozef Sterck zo behoedzaam en respectvol te werk zien gaan als in zijn omgang met Frans Poelaert. Alsof deze man voor hem een

nummer te groot was. En voor wie Jozef Sterck gekend heeft, spreekt dit boekdelen. Het karma van de aristocraat was in 1954, kort voor zijn dood, nog steeds ongebroken. Ik wist dat ik een herexamen had voor fysica en derhalve niet mocht defileren in de stoet van gelauwerde studenten. Met name de formule van de 'baskuul' had me de das om gedaan. De aanwezigheid van nonkel Frans en het feit van mijn 'buis' zaten vader en moeder behoorlijk dwars. Toch was ik langer op het podium aanwezig dan alle prijddragers. Ik speelde een hoofdrol in de opvoering van 'De gehangene met de koorde'. Hangende aan de galg, met een heuse strop om de nek en beveiligd door een onzichtbaar ophangsysteem dat moeder had genaaid en uitgeprobeerd door me een halfuur aan de buitenmuur van de toenmalige apotheek Flamée in de zon te hangen, en mijn aristocratische oom naast Jozef Sterck op de eerste rij, heb ik zwaar geboet voor mijn studietekort. Maar oom Frans verspilde er na verloop geen woord aan. Hij zat goed geplaatst om te zien dat ik reeds meer dan genoeg geleden had. Frans Poelaert, mijn oom, hij mag rekenen op mijn gebed.

De levensschets van zijn broer, Edward Poelaert (1888-1967) begint met een anecdote over zijn middelbare studiën aan het Sint-Catharinacollege in Geraardsbergen. Het kaatsspel was toen reeds het meest geliefde spel onder collegestudenten. Wie weet niet meer hoe hard en gevaarlijk die dingen waren bij regenweer? Op zekere dag kreeg Edward het omwille van een kaatsbal aan de stok met de 'surveillant'. Edward reageert opvliegend, vat de surveillant zowaar bij de kraag en duwt hem woedend tegen de muur. Grote gevolgen heeft dat niet: men wist reeds dat Edward naar het seminarie wilde gaan. Maar jaren later werd Edward nog steeds blauw van 'colère' als hij dit voorval vertelde. Opvliegendheid was zeker één van zijn vele karaktertrekken. Maar hij heeft er zich nooit over beschaamd.

Mondelinge getuigen (volgens een *brief van Wilfried Poelaert*, 28.05.1997) verzekeren dat Edward, met een onderbreking tijdens de Eerste Wereldoorlog, kort na zijn priesterwijding op 27 augustus 1911 leraar werd aan het Sint-Aloysiuscollege in Ninove en dat bleef tot aan het einde van het schooljaar 1925-26. In het *Gedenboek 100 jaar katholiek onderwijs in het Sint-Aloysiuscollege te Ninove* - dat ik evenwel niet persoonlijk kon raadplegen - zou het volgende staan: "Veel oud-leerlingen uit die tijd - en dat steken ze gewoon niet onder stoelen of banken - voelen nu noch in hun dagelijkse leven, de voorname invloed die toen is uitgegaan van professor Poelaert en zijn collega's. En meer dan één dankt zijn huidige positie in de samenleving aan de opofferende geest die dit team leraren bezielde en waarmede zij, ook na de klasuren en tijdens vakantiedagen, kwistig omsprongen als het ging om een leerling vooruit te helpen". In dat *Gedenboek* kan men blijkbaar ook lezen dat Edward Poelaert in 1919 leraar was in het 6de leerjaar van het lager onderwijs en in 1923 leraar werd van de Latijnse klassen, en surveillant. In zijn bidprentje schrijft (m.i.) Paul Luysterman: "(...) In de school waren het de jongens, die van ver, te voet, naar het college kwamen; en voor wie de ouders stille offers brachten, om hen toe te laten, het ver te brengen". 'Professor' Poelaert begreep hen best, want hij had hetzelfde doorgemaakt, in een ander college dan, en hij wist hoe ontvanke-lijk een jongenshart kan zijn en hoe erkentelijk voor begrip, en een hartelijk woord". Het zijn opnieuw mondelinge getuigen die verzekeren dat de oud-strijder een aandeel heeft gehad in de vervlaamsing van het Sint-Aloysiuscollege en het daarover aan de stok kreeg met het 'bisdom'. Verklaart dit wellicht het stilzwijgen van het bisdommelijk curriculum over de jaren 1918-1926? Pastoor Van Hauwermeiren, die Edward Poelaert zeer goed heeft gekend, beweert dat het hier om een al dan niet bewuste administratieve fout gaat en verzekert dat Edward vanwege het bisdom een blaam heeft gekregen wegens zijn vlaamsgezindheid en vóór 30 september 1926 zelfs een tijdje op non-actief werd gesteld. Het is bekend dat Edward tijdens de weekends de dorpen rond ging, en staande op een bierton het lot van de Vlaamse frontsoldaten beschreef. De priester-leraar was

dus een actieve flamingant. Steeds volgens mondelinge getuigen zou de werkeloze leeraar tenslotte zelf naar de bisschop zijn gestapt om hem te zeggen: "Ik heb geen goesting om op de klavers te blijven zitten". Hij zou bovendien zelf hebben voorgesteld om op de Burchtdam een nieuwe parochie te stichten. Zijn argumenten waren de grote afstand tot de hoofdkerk en de aangroei van de bevolking aldaar. Hij haalde zijn slag thuis: een 38-jarige wordt pastoor van een nieuwe parochie. Het is revolutionair voor die tijd, en het versterkt het vermoeden dat de bisschop gehoopt heeft dat het felle flamingantisme van Edward Poelaert op die manier wel zou 'koelen zonder blazen'. In 1923 leeraar in het middelbaar onderwijs, dan spoedig (wellicht vanaf augustus 1924!) op non-actief, en in 1926 (op eigen voorstel ?) pastoor van een nieuw op te richten parochie: het lijkt toch wel zeer waarschijnlijk dat het bisdom zo z'n problemen had met die boerenzoon uit Viane. "Pour les flamands la même chose" was een leven lang een geliefd citaat van Edward. Zijn flamingantisme bleef niet eens beperkt tot de aardse contreien.

Samen met priester Edward Poppe was hij brancardier aan het front. Op zekere dag raakte Poppe gewond in de vuurlinie. Eduard heeft hem dan verschillende km op de rug gedragen, maar heeft hem (volgens sommige getuigen, anderen ontkennen dit) tenslotte toch moeten achterlaten. Als later Josée Poelaert (gehuwd met Clement Andries uit Grimminge) samen met haar baby in het kinderbed een gruwelijke dood sterft (keizersnede zonder verdoving...) verliest Edward zijn vertrouwen in Poppe. Hij had iets geprobeerd in de zin van: indertijd heb ik uw leven gered, nu is het uw beurt om iets te ondernemen. Zijn commentaar later: "Poppe zal nooit een heilige worden. Hij heeft hierboven niets te zeggen". Ook met heuse heiligen ging hij vrijmoedig om. Toen hij op zekere dag zijn sleutelbos niet meer kon vinden, richtte hij zich tot Sint Antonius met de verzekering dat deze het zich zou beklagen. Toen hij daarop meteen zijn sleutelbos terug vond zei hij: "Smeerlap, ge hebt het voor het geld gedaan!". Bij een andere gelegenheid, op bezoek bij de Zusters van de H. Harten te Ninove, stelt hij vast dat de zusters het officie in het Frans bidden. Zijn commentaar: "Gij doet dat zeker omdat ons Heer zijn Frans niet zou vergeten?". In het boek *Ninovieters kaffeegieters, 100 jaar Ninove. Commentaar voorzien door Erik De Schrijver* - dat ik niet persoonlijk raadpleegde - kan men lezen: "Hij was een man van zijn eigen volk, een enthousiaste, verbeterd flamingant, die zijn hele leven als messteken voelde hoe anderen 'loechen en hun schoud'ren opstaken, omdat hij hun klapte van Vlaand'ren'".

Het leven in de Ninoofse pastorij speelde zich verregaand af tussen de zussen Hortensa en Barbara, die hij na de dood van Frans Poelaert bij zich had genomen (Hortensa verschrikkelijk eigenzinnig en elke dag voor verrassingen goed, 'Babbeken' levend als een gelukzalige, een klopje, en alsmaar biddend voor haar zwervende broer Oscar die men ergens in de Ardennen dood had aangetroffen), zijn kordate, zwaar zieke maar degelijke huishoudster Alphonsine, de luidruchtige priesters-leraren van het Sint-Aloysius-college - die elke donderdag bij hem kwamen kaarten en achter een gordijn van sigarenrook en de dampen van Calvados en uitstekende rode wijnen - geleverd door Van Trimpont - felle debatten voerden, (het bisdom kan een priester: scheiden van het college, maar niet het college van een priester), de leden van de kerkfabriek, de redactie van *De Denderklok*, de gewone gelovigen (burgerij en andere gelovige volksmensen), de socialistische arbeiders, leurende of een schuiloord zoekende (en vindende) 'zwarten', de eerwaarde zusters 'straatmussen', en de ononderbroken stroom van familieleden. De opsomming moet noodgedwongen onvolledig blijven.

Vele jaren is Edward een bedelpastoor geweest: hij had geld nodig om een kerk te bouwen, zijn school te onderhouden en de nood van de armsten te lenigen. Met name ook 'bedrogen' jonge moeders, die hij vaak leerde kennen via zijn 'straatmussen', konden op zijn steun rekenen. Evenwel met de boodschap: zondig niet meer. Toen sommige moeders tot twee maal terugkwamen, wees hij hen de deur: "Ge moet u haasten dat ge weg zijt, anders gaan de mensen nog denken dat ik er een akte in heb". Zijn enorme volks-

gebondenheid uitte zich in een gedragscode en een spreekstijl die hem ten diepste toe eigen waren. Niemand las - met name ook op zondagen in de oogsttijd bij goed weer - sneller de H.Mis en den brevier dan pastoor Poelaert. Toen burgers bij het bisdom gingen klagen over zijn liturgisch tempo, werd hij naar Gent geroepen om er een 'proefmis' op te dragen. Er doen hardnekkige geruchten de ronde dat de controlerende kanunnik in minder dan 15 minuten klaar was met zijn toezicht. Talloos zijn de verhalen over zijn omgang met de socialistische arbeiders. Toen hij op een zekere dag in het station van Ninove stond te wachten op de trein, riep een arbeider hem toe: "Ik schijt op alle pasters". Bij Poelaert evenwel geen zweem van verlegenheid. "Ach, mijne jongen, als gij op de pasters schijt, ziet niemand dat liggen. Maar als alle pasters op u schijten, komt ge er nooit meer vanonder". Of de sterfbedscènes die Eduard zo graag vertelde. "Ik wil niet terecht worden, want in de hemel zitten de rijken op de beste plaatsen, en de armen op de hoogste. En als ge dan moet schijten valt dat allemaal op hun kop". Naar eigen zeggen had hij vaak succes met dit argument. Edward kende zijn evangelie: sluw als de slangen, zachtmoedig als de duiven.

Over het bisdom was hij meestal niet goed te spreken. Na een vergeefse bedeltocht voor zijn school zou hij tot de bisschop gezegd hebben: "Monseigneur, een vet varken weet niet dat een mager honger lijdt".

Op 9 oktober 1949 kwamen de eerste zusters uit Buggenhout in Ninove aan voor de actie "Hulp in nood". Al spoedig heetten ze de 'zusters van den Burchtdam'. Edward noemde hen 'mijn straatmussen'. Ze waren er gekomen op initiatief van Frans Poelaert, om te helpen 'overal en in alle milieus'. In 1996 keerden de laatste zusters terug naar Buggenhout. Vooral de beginjaren waren heroïsch: dag en nacht, bij tijt en ontijt, waren ze onderweg. Alleen de nood telde, niet de religieuze, politieke of sociale gesteldheid van de noodlijdenden.

Een bijzonder werkterrein van Edward Poelaert was *De Denderklok - kristen vlaams en volksgezind weekblad*. Edward Poelaert publiceerde in dit weekblad meer dan 1500 bijdragen, achtereenvolgens onder de rubrieken 'Hoekje van de reporter', 'Op de uitkijk', 'Door de periscoop', en 'Onder de Antenne'.

In zijn *In Memoriam* van 25 november 1967 schreef de hoofdredacteur het volgende: "Vijftienhonderd keer en meer zelfs zoog hij -zo zei hij monkelend - een stukje voor "De Denderklok" uit een pijp of een sigaar, zoals een bie honig uit een bloem. Maar wat Pastoor Poelaert produceerde was niet altijd honig. Meestal niet zelfs ! Want hij kon heftig te keer gaan. Zoals hij op zijn stoel kon schudden van verontwaardiging en met zijn vuist op de tafel kon bonken, zo was ook dikwijls zijn proza. Met korte, nerveuze, vlijmscherpe zinnen, met vraag- en uitroeptekens die de betekenis krijgen van het vurige zwaard uit het Aards Paradijs, met soms venijnige, soms ondubbelzinnige paragrafen kon hij van leer trekken tegen onrecht, brutaliteit, hoogmoed en valsheid, tegen toten-trekkers, zakkenvullers, schunnigaards en ergernisgevers, collaborateurs, tegen zwarten en slechte witten, tegen de geilaards van het gebroken geweer - o historische Denderkloknummers van 1945 - tegen alles wat scheef hing of ondersteboven.

En tegen zijn aartsvijanden, de franskiljons: ' Vlaanderen heeft iets van zijn eigen, iets dat ge nergens anders in de wereld vindt; er is nog niet genoeg reclame voor gemaakt, anders kwamen Oost en West ernaar kijken. Het zijn twee mensensoorten. De eerste: mensen van onze streek, geen vreemdelingen, maar inboorlingen, wiens voorouders dezelfde muts, dezelfde kiel, dezelfde klompen gedragen hebben als de onze, en die de taal van hun streek misprijzen, die fier zijn omdat zij die niet kennen en omdat zij een vreemde taal kunnen radbraken. En dan een tweede soort, die dat hoort en ziet en laat gebeuren zonder, de kwade beest te jagen'."

Twee boerenzonen uit Viane, oudleerlingen van het Sint-Catharinacollege in Geraardsbergen, twee Vlamingen die van grote betekenis geweest zijn voor de streek van Aalst en Ninove, twee priesters met een sociaal hart, twee mensen om 'mijnheer' tegen te

zeggen. Bij Frans deed men dat ook: 'Meneer de paster', bij Edward niet: 'Ward'. Misschien aardde Frans meer naar zijn vader, Edward naar zijn moeder. Toch zou het niet goed zijn om van Edward vooral het beeld te bewaren van de emotionele, opvliegende flamingant. Wat hij zei over dat 'koekebrood' was waar. Hij zei het en hij was het. Hoe kon een zo opvliegende en radicale flamingant een zo zachtaardige en gastvrije man zijn. "Gaan we eens naar nonkel Edward? ('Eduaar')" was een vraag die men in het gezin Vekeman-Poelaert met evenveel gemak stelde als men vandaag de radio aanzet of de tv. Een bezoek in Buggenhout was er een gebeurtenis, een ritje naar de Burchtdam een tweede natuur. Blijkbaar wordt de kerk van 'Sint Trezeken' weldra afgebroken. In die zin komt deze bijdrage in *De Heemschutter* net op tijd. Moge deze bescheiden bijdrage verder onderzoek naar het werk van Frans en Edward Poelaert stimuleren. Daarbij kan men o.a. denken aan een studie over de relatie tussen beide Poelaerts en hun verschillende bisschoppen, en aan de bijdragen van Eduard in *De Denderklok*.

Voor ondergetekende is het beeld dat oplicht uit deze korte schets onveranderd gebleven. Frans is de briljante kop, Edward is het 'koekebrood'. Graag zou hij veel meer willen weten over deze beide Vlaamse priesters. En dat niet alleen omwille van de nauwe familiebanden. Tenslotte is het toch wel zo dat beiden een grote bijdrage hebben geleverd aan de christianisering en de vervlaamsing van Zuid-Oostvlaanderen. In de ogen van hun tegenstanders waren zij struikelstenen. In de ogen van vele sprakelozen en machtelozen waren zij een veiligheid biedende haven. Ook 'zwarten' en 'bedrogen' jonge moeders hebben beide Poelaerts, hun eigen felle opvattingen ter zijde stellend, een voordeur geboden waar men te goeder trouw kon aanbellen. 'Nonkel' Edward leeft warmer voort in mijn herinnering dan zijn broer Frans, en ook hij mag blijvend rekenen op mijn gebed. En de streek van Geraardsbergen moge in deze korte schets van het leven van beide priesters een aanleiding vinden om zich te bezinnen over de eigen verantwoordelijkheid in andere tijden. Andere tijden, andere vragen, nieuwe verantwoordelijkheden.

Literatuur

- Geert van Bockstaele, Het Sint-Maarteninstituut 1881-1980. Bijdrage tot de geschiedenis van het onderwijs in het Aalsterse. Aalst, 1980.
- Boudewijn (= J. de Brouwer), Zeer Eerwaarde Heer Frans Poelaert (Viane 1885- Buggenhout 1955). In: Het Pennoen, Maandblad voor de Nederlandse beweging, 3 juni 1955.
- Brieven (in mijn bezit): Edith Vekeman-De Lathouwer (september 1996) Wilfried Poelaert-Van Schoors (28.05.1997) Stella Vekeman-Van Trimpont (05.02.1999).
- Gedenkboek 100 jaar katholiek onderwijs in het Sint-Aloysiuscollege te Ninove.
- Anselm Hoste o.s.b., Michel Nuytens, Geert van Bockstaele, De Glans van cîteaux. 900 jaar cisterciënzerabdijen 1098-1998. Stichting Kunstboek, Brugge, 1997.
- Marc Lion, De straatmussen van de pastoor. Zusters van de Burchtdam na 46 jaar terug naar Buggenhout. In: Het Nieuwsblad, 6 (?) oktober 1995.
- Paul Luystermans-Jacobs, In Memoriam Pastoor Poelaert. In: De Denderklok, kristen vlaams en volksgezind weekblad, 25 november 1967.
- Het Nieuwsblad, Tram bracht leven op de Ninoofse Rechteroever., 31 mei 1997.
- Ninovieters Kaffeegieters, 100 jaar Ninove. Commentaar voorzien door Erik De Schrijver.

Prof. Herman Vekeman
Am Burgfeld 1.
D - 50473 Erfstadt